

Krediet en overmatige schuldenlast in 2016: analyse van de gegevens van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren

*Analyse voor het Observatorium Krediet en Schuldenlast door
Duvivier R. (Econoom)*

Februari 2017

Place Albert 1er, 38
6030 Marchienne-au-Pont
Belgique
Tél.: 071/33.12.59
Fax: 071/32.25.00
r_duvivier@observatoire-credit.be

Uit onze meest recente analyses van de cijfers van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP, in dit document ook 'Centrale' genoemd) van de Nationale Bank van België (NBB)¹, bleek dat het aantal gevallen van problematische schulden en overmatige schuldenlast de afgelopen jaren was toegenomen in België. Deze conclusies waren gebaseerd op de ontwikkeling van de wanbetalingen en op de statistieken over de procedure van collectieve schuldenregeling. De wereldeconomie werd vanaf 2007 dooreengeschied door de *subprimes*-crisis, die al snel uitmondde in een bankencrisis en financiële crisis. Het faillissement van *Lehman Brothers* in september 2008 veroorzaakte paniek op de wereldwijde financiële markten. De crisis, die aanvankelijk alleen de financiële sector van de economie trof, breidde zich uit tot het hele economische systeem en had gevolgen voor de tewerkstelling en dus voor de koopkracht van de huishoudens. Bijgevolg deden de statistieken waaruit de ontwikkeling van de overmatige schuldenlast bleek, ons besluiten dat een groeiend aantal huishoudens financiële problemen had.

2015 had echter enkele goede verrassingen in petto. Ten eerste daalde het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand voor alle soorten kredieten, behalve voor kredietopeningen. Ten tweede noteerden we voor het eerst sinds 2007 een daling van de gemiddelde uitstaande schuld per kredietnemer met een betalingsachterstand. Ten derde werd een minder groot aantal nieuwe procedures voor collectieve schuldenregeling in de Centrale geregistreerd. Hoewel er nog heel wat werk aan de winkel was, wezen deze ontwikkelingen op een trendbreuk die ons toeliet om optimistisch te zijn over de evolutie van de overmatige schuldenlast.

De statistieken die de NBB over de economische conjunctuur publiceert, wijzen erop dat deze trends verklaard kunnen worden door de gunstige conjuncturele ontwikkelingen voor 2015, die zich in 2016 hebben doorgezet. Het bbp groeide in 2015 met 1,5 % en zal dit jaar ongeveer 1,3 % bedragen. De werkloosheidsgraad bedroeg eind 2016 7,8 %, terwijl die een jaar eerder nog 8,8 % bedroeg. Bovendien lijkt de vertrouwensindex van consumenten in 2016 te stijgen ten opzichte van 2015. Heeft de gunstige economische conjunctuur in 2016 geleid tot een daling van de overmatige schuldenlast? Deze analyse wil op deze vraag een antwoord geven.

We beginnen hierna met een analyse van de belangrijkste ontwikkelingen in het toekennen van kredieten in 2016. In een tweede deel gaan we dieper in op een aantal indicatoren voor de financiële problemen van huishoudens: het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand, het percentage kredietnemers met een betalingsachterstand, de gemiddelde uitstaande schuld en statistieken over de procedure voor collectieve schuldenregeling.

1. Ontwikkeling van het aantal geregistreerde contracten

1.1. Aantal geregistreerde contracten

In de loop van 2016 werden ongeveer 1,62 miljoen nieuwe kredieten in de Centrale geregistreerd, ofwel 2,64 % minder dan in 2015. Dit cijfer van 1,62 miljoen nieuwe kredietcontracten ligt 8,24 % hoger dan het geregistreerde gemiddelde van 1,50 miljoen nieuwe contracten voor de periode 2008-2010 en 2012-2015.² 2016 kan dus betiteld worden als een 'goed jaar' voor het toekennen van kredieten.

Bij de analyse van kredietverstrekkingen is het interessant om te weten wat het *relatieve aandeel van de verschillende soorten kredietcontracten in het totaal van de kredietverstrekkingen* is. Met

---

¹ www.observatorium-credit.be, zie onder 'Analyses en onderzoeken' de tekst met als titel: 'Ontwikkeling van de gegevens over 2015 van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren: scherpe stijging van het aantal toegekende hypothecaire kredieten en almaar meer betalingsachterstand'

² We baseren onze vergelijking op de periode 2008-2015, maar houden geen rekening met 2011. Dat jaar werd immers gekenmerkt door een forse toename van het aantal toekenningen, die op haar beurt te maken had met de registratie in de Centrale van kredietopeningen van minder dan 1250 euro die binnen de drie maanden terugbetaalbaar waren (ook wel 'overschrijdingskredieten' genoemd). Die waren voor december 2010 niet aan de wet op het consumentenkrediet onderworpen. Sinds 2011 vallen deze kredieten wel onder het toepassingsgebied van de wet. In de loop van 2011 werden dus heel wat reeds bestaande kredietopeningscontracten in de Centrale geregistreerd. Het aantal nieuwe contracten voor 2011 zegt dus niets over de echte activiteit van de markt voor krediet aan particulieren.

respectievelijk 40,98 % en 32,26 % van het totale aantal kredietverstrekkingen zijn leningen op afbetaling en hypothecaire kredieten de contracten die in 2016 het vaakst werden verleend. Kredietopeningen zijn goed voor 21,92 % van de verstrekte contracten. Verkoop op afbetaling is dan weer een betrekkelijk marginale kredietvorm die slechts 4,85 % van het totale aantal verstrekte contracten in 2016 vertegenwoordigt.

Tabel 1 - Ontwikkeling 2008 - 2016 van het aantal verstrekte nieuwe contracten (totaal en per contractcategorie)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Evolutie 2008-2016
Lening op afbetaling	539 313	525 507	511 228	552 652	480 424	511 137	508 863	596 621	666 675	/
(evolutie in %)	7,70%	-2,60%	-2,70%	8,10%	-13,10%	6,39%	-0,44%	17,25%	11,74%	23,62%
Verkoop op afbetaling	187 477	167 936	159 056	134 547	100 444	88 194	87 587	73 256	78 845	/
(evolutie in %)	-9,90%	-10,40%	-5,30%	-15,40%	-25,30%	-12,20%	-0,69%	-16,36%	7,63%	-57,94%
Kredietopening	556 744	493 617	492 971	3 172 723	510 462	538 038	409 067	379 871	356 593	/
(evolutie in %)	10,00%	-11,30%	-0,10%	543,60%	-83,90%	5,40%	-23,97%	-7,14%	-6,13%	-35,95%
Hypothecaire lening	258 902	290 420	350 397	402 271	321 261	294 785	443 782	621 326	524 893	/
(evolutie in %)	-1,70%	12,20%	20,70%	14,80%	-20,10%	-8,24%	50,54%	40,01%	-15,52%	102,74%
Totaal aantal overeenkomsten	1 542 436	1 477 480	1 513 652	4 262 193	1 312 591	1 432 154	1 449 299	1 671 074	1 627 006	/
(evolutie in %)	4,30%	-4,20%	2,40%	181,60%	-66,90%	9,11%	1,20%	15,30%	-2,64%	5,48%

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

De *waargenomen ontwikkelingen voor 2016* verschillen sterk naarmate men het hypothecair krediet of het consumentenkrediet bekijkt. In 2016 werden 666.675 nieuwe contracten voor een *lening op afbetaling* in de Centrale geregistreerd, ofwel 11,74 % meer dan in 2015 (zie tabel 1). In de loop van 2015 nam het aantal verstrekte leningen op afbetaling met 17,25 % toe. Wat is de verklaring voor deze aanzienlijke groei? De indicator van het consumentenvertrouwen lag in 2015 en 2016 hoger dan in de drie voorgaande jaren. Bovendien lag hij eind 2016 hoger dan het lange-termijngemiddelde sinds 1990. Voor het afgelopen jaar verwachten de specialisten van de NBB in het doen van economische voorspellingen een bbp-groei van 1,2 %. In 2015 bedroeg die groei 1,5 %, terwijl de groeicijfers in 2012 en 2013 in de buurt van de 0 % lagen. Deze relatief gunstige ontwikkeling van de economische situatie in 2015 en 2016 hebben de consumenten ertoe aangezet om investeringen te doen waarvoor ze een beroep op krediet moesten doen. Het verlenen van consumentenkrediet verloopt doorgaans procyclisch. Dit laatste wordt bevestigd door de ontwikkelingen in het verlenen van leningen op afbetaling in 2015 en 2016. Merk ook op dat door de huidige rente, die op een historisch laag niveau ligt, het kredietgebruik wellicht niet zal ontmoedigen. Bovendien is een groot aantal leningen op afbetaling bestemd voor woningrenovatie. Tot 1 januari 2016 gold voor renovatiekosten van een woning ouder dan vijf jaar een verlaagd btw-tarief van 6 %. Sinds 1 januari 2016 is dit verlaagde tarief enkel nog van toepassing op woningen ouder dan tien jaar. Wellicht hebben sommige kredietnemers in extremis renovatiewerken uitgevoerd om nog van het verlaagde btw-tarief te kunnen genieten. Dit kan naast de lage rente en de gunstige economische conjunctuur voor 2015 de stijging verklaren van het aantal leningen op afbetaling om deze werkzaamheden te financieren.

Verkoop op afbetaling is een vorm van krediet die almaar minder wordt verleend. Zoals blijkt uit tabel 1, heeft deze ontwikkeling een structureel karakter: tussen 2008 en 2015 stellen we vast dat het aantal geregistreerde contracten voor verkoop op afbetaling gestaag daalde van 187.477 nieuwe contracten in 2008 naar 73.256 nieuwe contracten eind 2015, ofwel een daling van 60,93 % over deze periode. In 2016 zien we een lichte trendbreuk bij de verkopen op afbetaling met een stijging van 7,63 % van het aantal verstrekte nieuwe contracten. Hoewel deze ontwikkeling groot kan lijken, mogen we niet uit het

oog verliezen dat verkopen op afbetaling slechts 4,85 % van het totale aantal verstrekte contracten in 2016 vertegenwoordigen (tegenover 12,15 % in 2008). Bovendien is het interessant om te onderstrepen dat, terwijl het aantal verstrekte contracten in 2016 met 7,63 % is toegenomen, het totale aantal contracten voor verkoop op afbetaling met 3,91 % is gedaald. Het aantal geregistreerde kredietnemers voor minstens een verkoop op afbetaling is dan weer met 9,98 % gedaald. Deze ontwikkelingen, die in tegenstelling staan met die van het aantal kredietverstrekkingen, wijzen erop dat in 2016 niet massaal gebruik is gemaakt van verkopen op afbetaling. Dit zou erop kunnen wijzen dat de toename van het aantal verstrekte contracten in 2016 te wijten is aan een 'technisch effect' als gevolg van de nieuwe registratie van reeds bestaande contracten waarvan de inhoud werd herzien (aanpassing van de rentevoet of van het aantal aflossingen bijvoorbeeld). Dit type operatie geeft aanleiding tot een nieuwe registratie bij de CKP.

Voor het derde jaar op rij blijkt uit de gegevens een daling van het aantal nieuwe contracten voor een *kredietopening*. De waargenomen daling in 2016 (-6,13 %) is echter lager dan die in 2015 en 2014 (respectievelijk -7,14 % en -23,97 %). Wat de ontwikkeling voor 2014 betreft, geeft het verslag van de Centrale als verklaring dat deze daling vooral te wijten was aan het aflopen van een operatie waarbij bepaalde vormen van kredietopening door nieuwe producten werden vervangen. Juridisch gaven deze conversies in de loop van 2012 en 2013 aanleiding tot registraties van nieuwe contracten in de Centrale, terwijl het in feite ging om de voortzetting van reeds bestaande kredietopeningen. De waargenomen daling in 2014 valt samen met het einde van dit type registraties. Het gaat dus om een louter 'technisch effect'. In 2015 en 2016 is het aantal verstrekte kredietopeningen gedaald om eind 2016 het laagste peil van de hele onderzochte periode te bereiken. Naast deze daling van het aantal verstrekte kredietopeningen, daalde het aantal geregistreerde kredietnemers voor minstens een kredietopening met 2,70 % in de afgelopen twee jaar. De gegevens van de Centrale wijzen dus op een heel lichte verminderde belangstelling voor kredietopeningen. Toch blijft deze vorm van krediet de meest voorkomende: bijna 70 % van de meerderjarige Belgen heeft een kredietopening.

Wat zijn de opmerkelijkste ontwikkelingen bij het verlenen van *hypothecair krediet*? Eerst en vooral zien we een zeer forse stijging van het aantal verstrekte contracten voor hypothecair krediet in 2014 en 2015 (respectievelijk +50,54 % en +40,01 %). In 2016 daalde het aantal verstrekte contracten voor hypothecair krediet met 15,52 % ten opzichte van 2015 om uit te komen op 524.893 contracten eind 2016. Toch kunnen we niet besluiten dat het jaar 2016 wordt gekenmerkt door een drastische daling van het aantal verstrekte contracten, aangezien in vergelijking met het vastgestelde jaarlijks gemiddelde van 389.782 contracten tussen 2008 en 2016, 2016 een uitzonderlijk jaar blijft. Op dit moment zijn de rentevoeten nog steeds zeer laag. Eind november 2016 (meest recente beschikbare gegevens) lag de vaste rentevoet³ voor verstrekte nieuwe contracten voor hypothecair krediet in de buurt van 1,99 %, terwijl die in 2003 bijvoorbeeld bijna 6 % bedroeg (gegevens NBB). Net als in de voorgaande jaren zullen zulke lage rentevoeten sommige huishoudens ook in 2016 ertoe hebben aangezet om aankopen te doen, maar vooral om kredietcontracten opnieuw te onderhandelen om interessantere rentevoeten te krijgen.

De gegevens die de Beroepsvereniging van het Krediet (BVK) publiceerde⁴ en die in tabel 2 zijn opgenomen, geven het aantal verstrekte hypothecaire kredietcontracten weer volgens bestemming. Uit de laatste regel van de tabel blijkt dat met 40,92 % van de verstrekte contracten in 2016 de aankoop van een woning de eerste bestemming is van de verstrekte kredieten. Daarna volgt het verbouwen (21,80 % van de contracten), van dichtbij gevolgd door de externe herfinanciering⁵ (17,96 % van de contracten). De voorlaatste regel illustreert de ontwikkeling voor 2016 van het aantal verstrekte contracten volgens bestemming. Het aantal verstrekte contracten is voor alle bestemmingen toegenomen, behalve voor verbouwingen (-4,43 %) en voor externe herfinanciering (-30,40 %). Ook interessant om te zien is dat wanneer de externe herfinancieringen buiten beschouwing worden

---

³ Onder vaste rentevoeten verstaan we hier de rentevoeten die werden toegepast voor een initiële rentebepaling voor een looptijd van meer dan tien jaar.

⁴ Zie de statistieken over het hypothecair krediet op de website van de BVK: www.upc-bvk.be.

⁵ We spreken over externe herfinanciering als de kredietnemer een nieuwe hypotheeklening aangaat ter vervanging van een initiële lening bij een andere kredietverstrekker dan die welke het initiële krediet had verleend.

gelaten, het aantal verstrekte contracten met 8,09 % is toegenomen. De daling van het aantal verstrekte contracten is dus uitsluitend toe te schrijven aan de daling van het aantal gesloten contracten voor externe herfinancieringen. De herfinancieringsgolf was dus minder groot in 2016, maar dit type operatie blijft in vergelijking met het historische gemiddelde, heel vaak voorkomen: 2016 wordt gekenmerkt door 57.005 externe herfinancieringen, tegenover een gemiddelde van 29.949 tussen 2005 en 2016.

Om het aandeel van de herfinancieringen te beoordelen, kunnen we het BVK-cijfer van 322.765 nieuwe hypothecaire kredietcontracten vergelijken met de 524.893 contracten die de CKP heeft geregistreerd. Een verklaring voor dit verschil is dat in de gegevens die de CKP publiceert, zowel externe als interne herfinancieringen vervat zitten⁶, terwijl de gegevens van de BVK deze laatste categorie uitsluiten. Het verschil tussen deze gegevens zegt dus iets over het aandeel van de interne herfinancieringen voor 2016.

We kunnen dus besluiten dat 2016 enerzijds wordt gekenmerkt door een minder groot aantal herfinancieringen in vergelijking met het jaar daarvoor en dat anderzijds de daling van dit type operaties de daling van het totale aantal kredietverstrekkingen verklaart. Toch blijft 2016 gekenmerkt door een aantal herfinancieringen dat duidelijk hoger ligt dan het geconstateerde gemiddelde gedurende de afgelopen jaren. De herfinancieringsgolf die in een contact van lage rentevoeten nu al enkele jaren aan de gang is, neemt af, maar is nog niet helemaal verdwenen.

Tabel 2 - Ontwikkeling van de verstrekte contracten tussen 2015 en 2016 volgens bestemming en aandeel van de verschillende bestemmingen in 2016

	Aantal toegekende contracten in 2015	Aantal toegekende contracten in 2016	Evolutie 2015-2016	Aandeel in het totaal aantal toegekende contracten in 2016
Aankoop	116 577	129 866	11,40%	40,92%
Bouw	24 405	32 300	32,35%	10,18%
Verbouwing	72 398	69 190	-4,43%	21,80%
Aankoop + verbouwing	8 302	8 500	2,38%	2,68%
Ander onroerend doel	19 177	20 491	6,85%	6,46%
Herfinancieringen (externe)	81 905	57 005	-30,40%	17,96%
Totaal behalve Herfinancieringen	240860	260347	8,09%	82,04%
Totaal	322 765	317 352	-1,68%	100,00%
Totaal CKP	621326	524 893	-15,52%	/

Bron : www.upc-bvk.be

⁶ We spreken over interne herfinanciering wanneer de kredietnemer een nieuw hypotheekkrediet afsluit ter vervanging van een initiële lening bij deze verstrekker van het hypothecair krediet.

1.2 Sociodemografische kenmerken van kredietnemers

Zijn er verschillen in kredietverstrekkingen tussen de drie gewesten van het land? En wat is het relatieve aandeel van elk gewest in het totale aantal kredietverstrekkingen? Tabel 3 hierna laat toe om deze vragen te beantwoorden.

	Brussel-Hoofdstedelijk Gewest			Vlaams Gewest			Waals Gewest		
	2015	2016	Aandeel in het totaal van de in 2016 toegekende kredieten	2015	2016	Aandeel in het totaal van de in 2016 toegekende kredieten	2015	2016	Aandeel in het totaal van de in 2016 toegekende kredieten
Lening op afbetaling	51.742	60.093	9,04%	292 .639	331 .078	49,78%	251 .190	273 .863	41,18%
(evolutie in %)		16,14%	/		13,14%	/		9,03%	/
Verkoop op afbetaling	8 .266	7.917	10,05%	20 .204	22 .135	28,09%	44 .764	48 .760	61,87%
(evolutie in %)		-4,22%	/		9,56%	/		8,93%	/
Kredietopening	50 .644	54.343	15,40%	176 .118	161 .409	45,74%	150 .388	137 .098	38,85%
(evolutie in %)		7,30%	/		-8,35%	/		-8,84%	/
Hypothecaire lening	42 .008	33.159	6,31%	394 .820	352 .051	66,99%	185 .180	140 .328	26,70%
(evolutie in %)		-21,07%	/		-10,83%	/		-24,22%	/
Totaal aantal overeenkomsten	152 .660	155.512	9,59%	883 .781	866 .673	53,42%	631 .522	600 .049	36,99%
(evolutie in %)		1,87%	/		-1,94%	/		-4,98%	/

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Tabel 3 maakt het enerzijds mogelijk om het aandeel van elk gewest te vergelijken in het totale aantal verstrekte contracten (zie kolom met als titel 'Aandeel in het totale aantal kredietverstrekkingen in 2016') en om door deze variabele te vergelijken met het aandeel van elk gewest in de totale meerderjarige populatie van het land⁷, te bepalen welk gewest relatief het meeste een beroep doet op krediet. Wallonië is het gewest van het land dat in vergelijking tot zijn populatie, relatief vaker gebruik maakt van krediet. Het is immers goed voor 36,99 % van het totale aantal verstrekte nieuwe contracten in België, terwijl het slechts 31,73 % van de totale meerderjarige populatie vertegenwoordigt. Dit verschil zien we bij elke soort consumentenkredietcontract terug. Wat hypothecair krediet betreft, blijken de Walen relatief gezien dan weer ondervertegenwoordigd in het totale aantal kredietverstrekkingen: ze zijn goed voor 26,7 % van het totale aantal verstrekte hypothecaire kredieten (voor 31,73 % van de meerderjarige populatie). In Vlaanderen zien we een omgekeerde trend. In verhouding tot zijn aandeel in de totale populatie (58,2 % van het totale aantal meerderjarige Belgen) maakt Vlaanderen relatief weinig gebruik van consumentenkrediet (49,78 % van het totale aantal contracten voor leningen op afbetaling heeft betrekking op Vlaanderen) en relatief meer gebruik van hypothecair krediet (66,99 % van de kredietverstrekkingen in 2016). In verhouding tot zijn

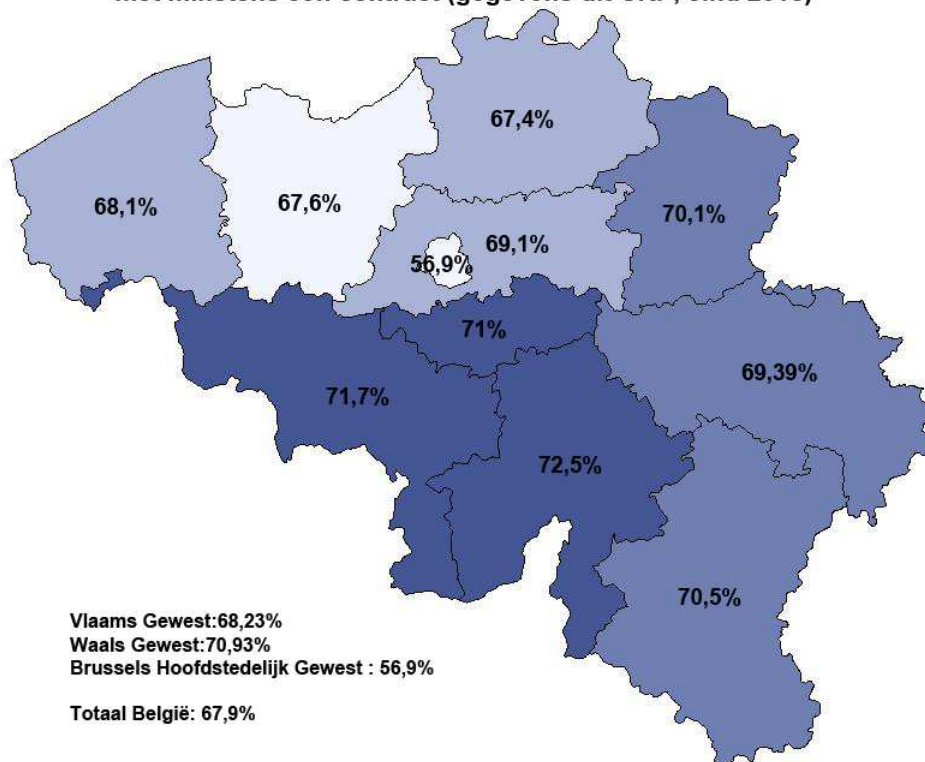
⁷ Het aandeel van elk gewest in de totale meerderjarige populatie van het land bedraagt 10,1 % voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 58,2 % voor het Vlaams Gewest en 31,73 % voor het Waals Gewest.

demografisch gewicht, is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ondervertegenwoordigd bij alle kredietvormen, behalve bij kredietopeningen: de Brusselaars vertegenwoordigen 10,1 % van de meerderjarige Belgen, maar zijn goed voor 15,40 % van de verstrekte kredietopeningscontracten in 2016.

Anderzijds is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wat de ontwikkeling van de kredietverstrekkingen tussen 2015 en 2016 betreft, het enige gewest waar het totale aantal verstrekte contracten in 2016 is toegenomen (+1,87 % tegenover -1,94 % in Vlaanderen en -4,98 % in Wallonië). Deze sterke toename van de kredietverstrekkingen voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is bijzonder opvallend voor consumptiekredietcontracten. Wallonië is het gewest met de meest gematigde stijging van het aantal verstrekte leningen op afbetaling. De verstrekte kredietopeningen zijn ongeveer even sterk gedaald in Vlaanderen en Wallonië (met ongeveer -8,5 %), terwijl ze met 7,30 % zijn gestegen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De geografische verschillen die naar boven komen wanneer we de regionale spreiding van de verstrekte kredietcontracten onderzoeken (tabel 3), worden bevestigd door de gegevens van kaart 1 en tabel 4 die een beeld schetsen van het percentage meerderjarige kredietnemers. Met een percentage meerderjarige kredietnemers van 70,93 % maken Walen iets meer gebruik van krediet dan Vlamingen, waar 68,23 % van de meerderjarigen een krediet hebben lopen. In Brussel maken slechts 56,9 % van de meerderjarigen gebruik van krediet.

Kaart 1: Gedeelte van de meerderjarige geregistreerde bevolking met minstens één contract (gegevens uit CKP, eind 2016)

De regionale verschillen weergegeven op de kaart hiervoor worden heel duidelijk wanneer we het onderscheid maken tussen het percentage meerderjarige kredietnemers naar type contract en/of naar provincie (zie tabel 4 hierna).

Tabel 4 - Percentage meerderjarigen geregistreerd voor minstens één soort krediet (gegevens per provincie en gewest; eind 2016)				
	Lening op afbetaling	Verkoop op afbetaling	Kredietopening	Hypothecaire lening
Vlaams Gewest	20,82%	1,11%	51,26%	34,85%
<i>Provincie Antwerpen</i>	19,64%	1,15%	50,78%	33,92%
<i>Provincie Vlaams-Brabant</i>	19,93%	1,14%	53,95%	35,46%
<i>Provincie Limburg</i>	25,50%	1,38%	51,33%	37,61%
<i>Provincie Oost-Vlaanderen</i>	20,68%	1,09%	50,08%	34,56%
<i>Provincie West-Vlaanderen</i>	20,22%	0,85%	50,90%	34,06%
Waals Gewest	31,76%	3,35%	56,54%	31,54%
<i>Provincie Waals-Brabant</i>	25,51%	1,95%	58,39%	32,61%
<i>Provincie Henegouwen</i>	33,23%	4,24%	57,40%	31,35%
<i>Provincie Luik</i>	30,70%	3,11%	55,21%	30,34%
<i>Provincie Luxemburg</i>	34,60%	2,52%	53,17%	32,20%
<i>Provincie Namen</i>	33,55%	3,07%	57,61%	33,52%
Brussel-Hoofdstedelijk	17,48%	1,73%	47,30%	19,38%
Gewest	23,70%	1,86%	52,47%	31,84%

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

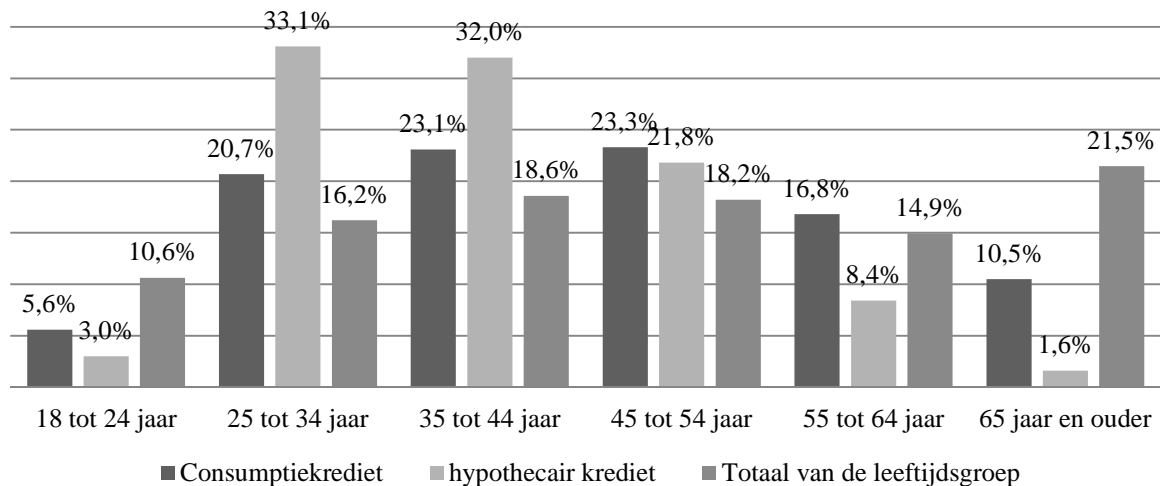
Meer dan een derde van de meerderjarigen in de provincie Luxemburg heeft leningen op afbetaling. In de provincie Antwerpen gaat het om slechts 19,64 % van de inwoners. Gelijklopende resultaten komen naar voren uit de analyse van de verkopen op afbetaling en van de kredietopeningen. Wat het hypothecair krediet betreft, heeft 37,48 % van de inwoners van de provincie Limburg een dergelijk krediet, tegenover slechts 19,38 % voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Algemeen wordt aangenomen dat de meest kwetsbare delen van het land vaker gebruik maken van consumentenkrediet (maar voor gemiddeld lagere bedragen) en minder van hypothecaire kredieten. De gegevens voorgesteld in tabel 4 bevestigen deze tendens. Gelijklopende resultaten werden uitgebreid besproken in een publicatie van het Observatorium Krediet en Schuldenlast over geografische verschillen met betrekking tot krediet.⁸ Daarin werd onder meer aangetoond dat op niveau van de administratieve arrondissementen er een positieve correlatie werd vastgesteld tussen kredietconsumptie en de werkloosheidsgraad en een negatieve correlatie met het beschikbare inkomen, terwijl we bij hypothecair krediet net het omgekeerde vaststellen.

⁸ Zie over dit onderwerp: Duvivier R., 'Krediet en problematische schuldenlast: welke geografische verschillen?', 2012. (Beschikbaar op de website van het Observatorium (rubriek 'Analyses en onderzoeken').

Zijn er verschillen in *kredietconsumptie* naargelang de *leeftijd*? Grafiek 1 hierna laat toe om de indeling van de kredietnemers naar leeftijd bij het sluiten van een nieuw hypothecair kredietcontract en een nieuwe consumentenkredietcontract te vergelijken met de indeling van de Belgische populatie (totaal van de leeftijdsklasse). De kredietconsumptie in de leeftijdsklasse van 18 tot 24 jaar is laag wanneer we het aantal contractanten die tot deze leeftijdsklasse behoren (respectievelijk 5,6 % en 3,0 % voor consumentenkrediet en hypothecair krediet), vergelijken met het percentage dat deze leeftijdsklasse vertegenwoordigt in de totale meerderjarige populatie (10,6 %). De situatie is net het omgekeerde bij de groep van 25 tot 34 jaar: ze vertegenwoordigen 16,2 % van de meerderjarigen, terwijl ze goed zijn voor 20,7% van de nieuwe contracten voor consumentenkrediet en 33,1% van de nieuwe contracten voor hypothecair krediet. Het lijkt normaal dat personen uit de leeftijdsklasse van 25 tot 34 jaar meer krediet gebruiken dan de personen uit de lagere leeftijdsklasse. Personen ouder dan 25 jaar zijn sterker vertegenwoordigd in het beroepsleven en hebben dus een hoger inkomen, waardoor ze vlotter toegang hebben tot krediet. Hypothecair krediet komt het vaakst voor bij de groep van 25 tot 44 jaar. We zien ook een duidelijk verschil tussen de kredietconsumptie en het aandeel in de totale populatie bij de groep van 35 tot 44 jaar. Bij de twee volgende leeftijdsklassen (45-54 jaar en 55-64 jaar) is de situatie evenwichtiger, terwijl kredietconsumptie bij de groep '65 jaar en ouder' relatief minder aan de orde is.

Grafiek 1 - Indeling van de kredietnemers naar leeftijd bij de registratie van een nieuw contract (volgens soort contract) en indeling van de Belgische populatie naar leeftijd (ter vergelijking) (eind 2016)

Bron: Grafiek O.K.S. op basis van gegevens van de C.K.P. (N.B.B.)

2. Omvang en ontwikkeling van de gevallen van problematische schulden

Om de omvang en de ontwikkeling van de gevallen van problematische schulden en overmatige schuldenlast te schetsen, stellen we de ontwikkeling voor van vier categorieën indicatoren uit de Centrale: het aantal kredietnemers geregistreerd in het negatieve luik van de CKP, het percentage achterstallige kredietnemers, de gemiddelde uitstaande schuld per achterstallige kredietnemer en het aantal nieuwe procedures van collectieve schuldenregeling.

2.1 Ontwikkeling van het aantal achterstallige kredietnemers

Eind 2016 waren 370.701 personen voor minstens één wanbetaling in de CKP geregistreerd. Dit gegeven is een eerste indicator voor de omvang en de ontwikkeling van de overmatige schuldenlast. Natuurlijk zijn de meeste kredietnemers die in de CKP zijn geregistreerd, maar voor slechts één achterstallig krediet geregistreerd. Eind 2016 had slechts 47,4 % van de personen in het negatieve luik

van de CKP meer dan één betalingsachterstand. Het zou fout zijn om te denken dat de 370.701 personen die eind 2016 in het negatieve luik van de Centrale waren geregistreerd, echt kampen met een overmatige schuldenlast. Bovendien hebben sommige personen met overmatige schuldenlast geen lopende krediet schulden. Eind 2016 was dit het geval voor 22,4 % van de personen die toegelaten waren tot de procedure van collectieve schuldenregeling. Het aantal wanbetalers in de CKP omvat dus niet alle personen met overmatige schuldenlast en omvat personen die geen overmatige schuldenlast hebben. Hoewel de statistieken over kredietgerelateerde wanbetalingen geen precies beeld geven van het aantal personen met een overmatige schuldenlast, zijn ze wel goede indicatoren voor het fenomeen, die moeten gekruist worden om algemene trends aan het licht te kunnen brengen. Een indicator op zich - hoe goed die ook mag zijn - geeft geen exact beeld van het aantal huishoudens met overmatige schuldenlast. Alleen de richtingen die onze indicatoren uitgaan (de temporale ontwikkelingen en de vergelijkingen tussen gewesten) hebben zin en laten toe om trends op het vlak van overmatige schuldenlast te beoordelen. Zoals alle andere variabelen die we voorstellen, moet het aantal wanbetalers dus worden onderzocht door de ontwikkeling te schetsen van deze variabele in de loop der jaren en/of van haar waarde in de verschillende gewesten.

Uit tabel 5 blijkt dat tussen 2008 en 2016 het totale aantal personen dat in het negatieve luik van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren is geregistreerd, doorlopend is toegenomen (+29,80 %). Tussen 2015 en 2016 is het aantal achterstallige kredietnemers gestegen van 364.385 personen naar 370.701 personen, wat neerkomt op een toename met 1,73 %. Tussen 2008 en 2016 steeg het aantal achterstallige kredietnemers jaarlijks gemiddeld met 3,19 %. Hoewel hun aantal in 2016 nog steeds de verkeerde richting uitgaat, is het aantal wanbetalers minder snel toegenomen dan tijdens de hele onderzochte periode.

Tabel 5 - Ontwikkeling 2008-2016 van het aantal achterstallige kredietnemers geregistreerd in de CKP

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Evolutie 2008 - 2016
Totaal aantal overeenkomsten	285 595	300 296	308 803	319 092	330 129	341 416	350 635	364 385	370 701	29,80%
	2,20%	5,10%	2,80%	3,30%	3,50%	3,42%	2,70%	3,92%	1,73%	
Lening op afbetaling	156 420	167 336	173 165	175 935	176 676	178 164	177 342	174 982	171 500	9,64%
	3,70%	7,00%	3,50%	1,60%	0,40%	0,84%	-0,46%	-1,33%	-1,99%	
Verkoop op afbetaling	40 093	40 725	41 526	41 753	40 701	39 378	37 870	36 391	34 409	-14,18%
	-1,90%	1,60%	2,00%	0,50%	-2,50%	-3,25%	-3,83%	-3,91%	-5,45%	
Kredietopening	142 117	150 279	157 473	166 624	183 738	197 615	211 715	232 903	244 486	72,03%
	2,30%	5,70%	4,80%	5,80%	10,30%	7,55%	7,14%	10,01%	4,97%	
Hypothecaire lening	36 521	38 178	38 882	40 109	41 583	43 574	45 294	44 740	43 728	19,73%
	0,70%	4,50%	1,80%	3,20%	3,70%	4,79%	3,95%	-1,22%	-2,26%	

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Uit onderzoek van de ontwikkeling van het aantal wanbetalers naar soort contract blijkt dat wat leningen op afbetaling betreft, het aantal wanbetalers de afgelopen drie jaren is gedaald tegen een almaar sneller tempo. Bij hypothecair krediet zijn het de twee afgelopen jaren die werden gekenmerkt door een daling van het aantal wanbetalers. Deze trends die de goede richting uitgaan, verdienen het om naar voren te worden gebracht. Ze kunnen de voorbode zijn van een vertraging in de ontwikkeling van het aantal gevallen van problematische schulden en overmatige schuldenlast binnen de huidige context van een gunstigere economische conjunctuur. De specifieke situatie van verkopen op

afbetaling is bijzonder. Zoals bleek uit tabel 1, wordt deze soort krediet minder vaak verstrekt. Daarom lijkt het normaal dat er voor deze soort krediet minder wanbetalers zijn.

De kredietopening is de enige soort krediet waarbij het aantal wanbetalers in 2016 is blijven toenemen. De stijging met 1,73 % van het aantal wanbetalers 'voor alle soorten krediet samen', kan dus enkel en alleen worden verklaard door de ontwikkeling van wanbetalingen bij kredietopeningen. Het tempo van de ontwikkeling voor 2016 ligt echter wel lager dan in 2015 (4,97 % tegenover 10,01 %). Wat is de verklaring voor het feit dat er almaar meer wanbetalers voor kredietopeningen zijn, terwijl de statistieken voor andere contractvormen wel de goede richting uitgaan? Uit een analyse van het Observatorium⁹ bleek dat kredietnemers uit de armste gewesten (hoge werkloosheidsgraad, laag beschikbare inkomen) de neiging hadden om vaker een beroep te doen op kredietopeningen dan kredietnemers uit gewesten die beter schoorden op sociaaleconomisch vlak. Op deze basis kunnen we ons de vraag stellen of in verhouding tot andere kredietvormen, kredietopeningen niet vaker voorkomen bij personen die sociaal kwetsbaarder zijn en die in vergelijking met personen die zich in een minder kwetsbare positie bevinden, nog maar weinig genieten van de positieve effecten van het economisch herstel.

Tabel 6 hierna schetst de ontwikkeling van het aantal achterstallige kredietnemers voor elk gewest van het land. In 2015 bleef het aantal wanbetalers in de drie gewesten fors stijgen. In 2016 bleef het aantal wanbetalers stabiel in het Waals Gewest, terwijl hun aantal met de helft daalde in Vlaanderen en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Tabel 6 - Regionale evolutie 2008-2016 van het aantal achterstallige kredietnemers geregistreerd in de CKP

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Evolutie 2008 - 2016
Brussel-Hoofdstedelijk Gewest	34 917	37 918	40 070	42 071	43 969	46 231	47 692	50 476	51 736	48,17%
	3,78%	8,59%	5,68%	4,99%	4,51%	5,14%	3,16%	5,84%	2,50%	
Vlaams Gewest	110 258	116 284	119 619	124 066	127 732	130 848	132 962	137 195	139 441	26,47%
	2,64%	5,47%	2,87%	3,72%	2,95%	2,44%	1,62%	3,18%	1,64%	
Waals Gewest	129 895	135 175	137 713	140 733	144 627	147 998	150 873	155 487	155 546	19,75%
	1,15%	4,06%	1,88%	2,19%	2,77%	2,33%	1,94%	3,06%	0,04%	

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

De eerste drie tabellen als bijlage (tabellen A1, A2 en A3) laten toe om de ontwikkeling van het aantal wanbetalers te vergelijken voor elk gewest en voor elk type contract. De specifieke ontwikkelingen voor Vlaanderen en Wallonië zijn tamelijk gelijklopend: het aantal achterstallige kredietnemers neemt voor alle soorten contracten toe, behalve voor kredietopeningen. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het enige gewest dat een toename heeft gekend van het aantal achterstallige kredietnemers voor hypothecair krediet. Het is eveneens Brussel dat de snelste toename van het aantal achterstallige kredietnemers heeft gekend voor kredietopeningen.

2.2 Het percentage achterstallige kredietnemers

Het percentage achterstallige kredietnemers bekomen we door het aantal geregistreerde kredietnemers voor minstens één achterstallig contract te delen door het totale aantal kredietnemers dat in de Centrale is geregistreerd. Eind 2016 waren 370.701 kredietnemers voor minstens één achterstallig contract in

⁹ Zie over dit onderwerp: Duvivier R., 'Krediet en problematische schuldenlast: welke geografische verschillen?', 2012. (Beschikbaar op de website van het Observatorium (rubriek 'Analyses en onderzoeken'))

de CKP geregistreerd (negatief luik), terwijl 6.256.394 mensen minstens één lopend krediet hadden (positief luik). Het percentage Belgische achterstallige kredietnemers bedroeg dus 5,93 % (= 370.701/6.256.394). In tegenstelling tot het aantal achterstallige kredietnemers (voorgesteld onder punt 2.1 hiervoor) laat deze alternatieve indicator voor overmatige schuldenlast vermoeden dat het krediet in de afgelopen jaren over een groter aantal kredietnemers werd verdeeld. Het lijkt normaal dat het aantal wanbetalers in dezelfde mate toeneemt. Bovendien laat het percentage achterstallige kredietnemers toe om te redeneren in relatieve termen en kan de specifieke stand van zaken voor verschillende soorten contracten en voor de verschillende landsdelen gemakkelijker worden vergeleken. Het aantal wanbetalingen ligt hoger bij leningen op afbetaling dan bij verkopen op afbetaling, maar hoe zit het met het percentage achterstallige kredietnemers bij deze twee kredietcategorieën? Vlaanderen telt meer wanbetalers dan Wallonië, maar telt ook meer kredietnemers. Wat als we het percentage achterstallige kredietnemers voor deze twee gewesten vergelijken?

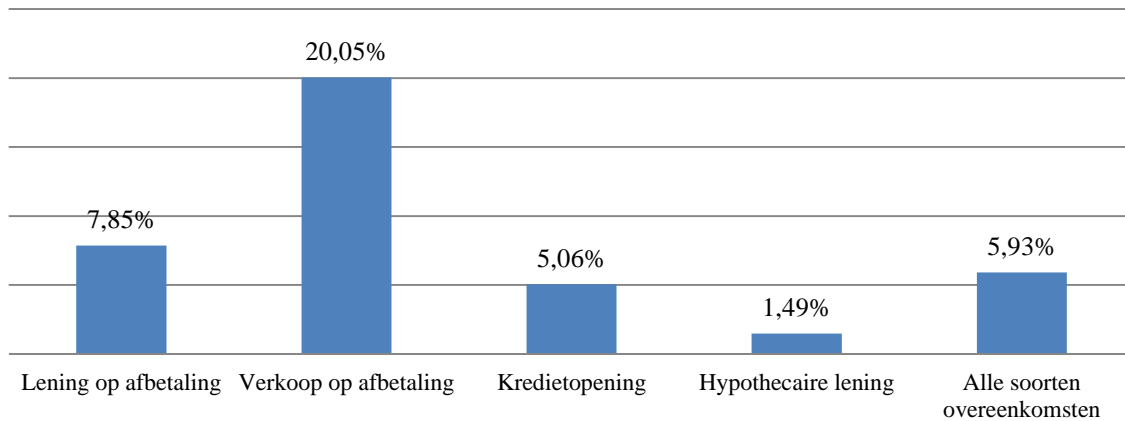
Het percentage achterstallige kredietnemers verschilt sterk naargelang het onderzochte type krediet (zie grafiek 2 hierna). Het percentage achterstallige kredietnemers ligt duidelijk lager bij hypothecair krediet dan bij consumentenkrediet: 1,54 % voor hypothecair krediet tegenover respectievelijk 7,85 % en 5,06 % voor leningen op afbetaling en kredietopeningen. Het percentage achterstallige kredietnemers ligt het hoogst voor verkoop of afbetaling. Eind 2016 was bijna één op vijf kredietnemers een wanbetaler, tegenover minder dan één op tien (7,8 %) eind 2008. Deze ontwikkeling is eenvoudig te verklaren. Zoals we hebben onderstreept, wordt dit product almaar minder vaak verstrekt. Hierdoor werden door de jaren heen almaar minder nieuwe personen in het positieve luik geregistreerd (aangezien de lopende contracten worden afbetaald en niet door nieuwe contracten worden vervangen), terwijl de wanbetalers in het negatieve luik geregistreerd blijven zolang er een betalingsachterstand voor het contract blijft bestaan. De toename mettertijd van het percentage achterstallige kredietnemers voor deze productsoort kan dus worden verklaard door een daling van het aantal kredietnemers en niet door een toename van het aantal wanbetalers.

Uit grafiek 2 zouden we kunnen opmaken dat een kredietopening een product is dat minder risico op wanbetaling inhoudt dan de producten op afbetaling. Een kredietopening is echter slechts een potentieel krediet. Het lijkt ons dan ook niet verkeerd om te denken dat sommige personen die kredietopeningen hebben, ze niet gebruiken en dus ook nooit zullen belanden in een situatie van wanbetaling. Een goede maatstaf voor het gevaarlijke karakter van kredietopeningen zou enkel rekening mogen houden met personen die daadwerkelijk van deze soort krediet gebruikmaken. Deze gegevens bestaan echter niet. Bovendien is het goed om eraan te herinneren dat de kredietopening het krediet is dat het vaakst in schuldbemiddelingsdossiers opduikt. In 2015 was er in 46,2 % van de dossiers die de Waalse DSB's behandelden, sprake van minstens één achterstallige kredietopening.¹⁰

---

¹⁰ Rapport d'évaluation, prévention et traitement du surendettement en Wallonie en 2015, Observatorium Krediet en Schuldenlast (2016).

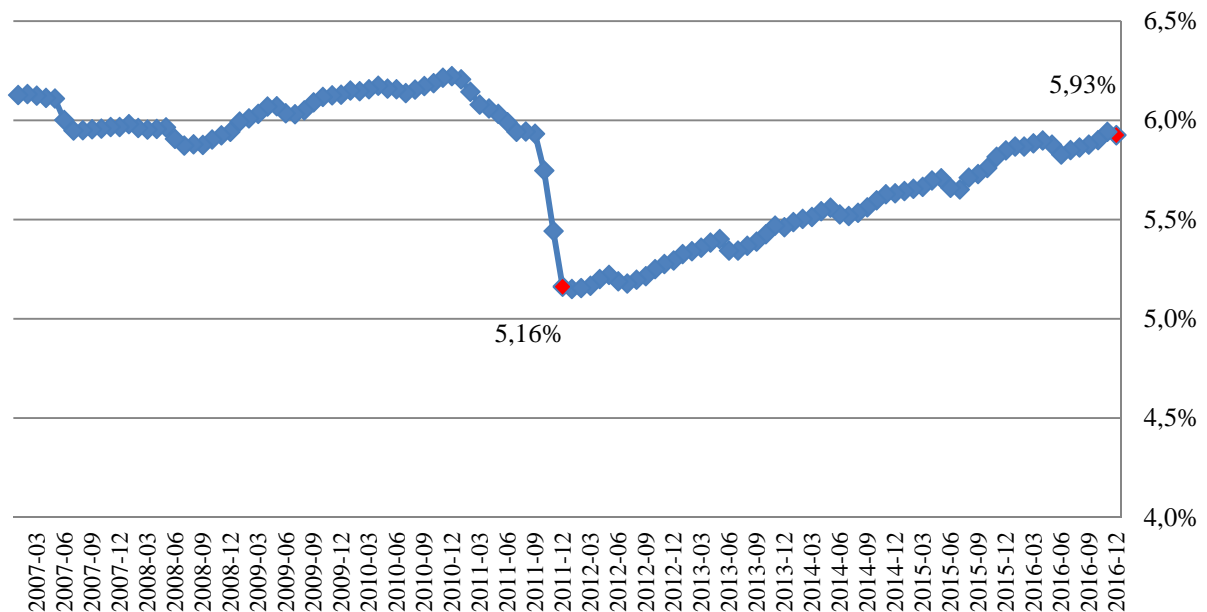
Grafiek 2 - Percentage kredietnemers met een betalingsachterstand (eind 2016)

Bron: Grafiek en berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Grafiek 3 hierna schetst de ontwikkeling van het percentage achterstallige kredietnemers in de loop van de jaren. We stellen in eerste instantie tot en met het derde kwartaal van 2008 een schuchtere daling van het percentage achterstallige kredietnemers vast, waarna zich een trendbreuk voordoet. De vastgestelde forse daling tussen eind 2010 en eind 2011 kan worden verklaard door de toename van het aantal geregistreerde kredietnemers in de Centrale naar aanleiding van de verplichting om 'kleine kredietopeningen' te registreren. Tussen 2012 en juni 2016 steeg het percentage achterstallige kredietnemers van 5,16 % naar 5,93 %. Deze laatste ontwikkeling wijst op een toename van het aantal gevallen van problematische schulden met betrekking tot krediet als gevolg van de crisis. De andere gebruikte statistieken om de ontwikkeling van de kredietgerelateerde problematische schulden te schetsen, wijzen allemaal op een toename van de financiële problemen vanaf eind 2008.

Grafiek 3 - Percentage van de kredietnemers met een betalingsachterstand

Bron: Grafiek en berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

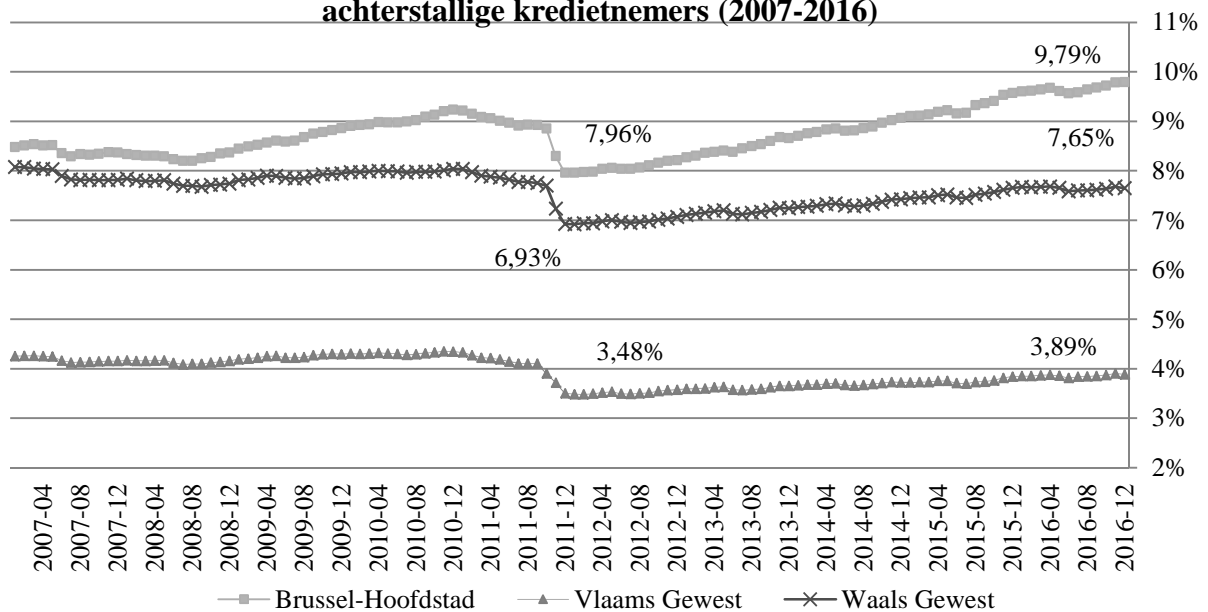
Zijn er grote verschillen op het vlak van problematische schulden merkbaar tussen de gewesten en binnen de gewesten? Uit tabel 7 hierna blijkt dat het percentage geregistreerde kredietnemers voor minstens één wanbetaling aanzienlijk lager ligt in Vlaanderen (3,89 %) dan in Wallonië (7,65 %) en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (9,79 %). We zien ook grote verschillen tussen de Belgische provincies. Bij de inwoners van Henegouwen vinden we zonder twijfel de meeste wanbetalers met betrekking tot krediet.

<i>Provincie Antwerpen</i>	4,09%	<i>Provincie Waals-Brabant</i>	4,46%
<i>Provincie Vlaams-Brabant</i>	3,42%	<i>Provincie Henegouwen</i>	9,12%
<i>Provincie Limburg</i>	3,86%	<i>Provincie Luik</i>	7,70%
<i>Provincie Oost-Vlaanderen</i>	4,14%	<i>Provincie Luxemburg</i>	6,21%
<i>Provincie West-Vlaanderen</i>	3,73%	<i>Provincie Namen</i>	6,88%
Vlaams Gewest	3,89%	Waals Gewest	7,65%
Brussel-Hoofdstedelijk Gewest	9,79%	België	5,95%

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Grafiek 3 hierna toont de ontwikkeling van het percentage achterstallige kredietnemers in elk van de gewesten van het land. De ontwikkeling in stijgende lijn die sinds 2012 wordt vastgesteld, is aanzienlijk groter in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan in de beide andere gewesten.

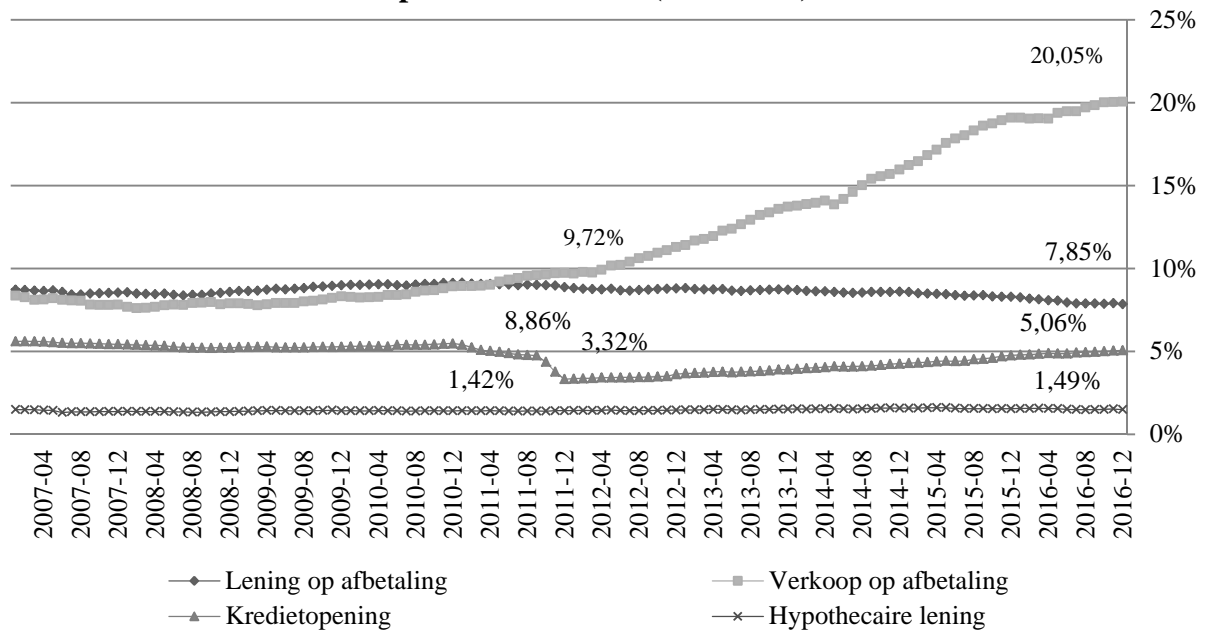
Grafiek 4 - Regionale ontwikkelingen van het percentage achterstallige kredietnemers (2007-2016)

Bron: Grafiek en berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

De ontwikkelingen van het percentage achterstallige kredietnemers verschillen duidelijk naargelang de soort krediet (zie grafiek 5). De belangrijkste stijging stellen we vast bij de verkopen op afbetaling, maar enkel om de hiervoor aangehaalde statistische redenen. Sinds eind 2011 is de ontwikkeling van het percentage achterstallige kredietnemers praktisch nul voor hypothecaire leningen, terwijl ze voor leningen op afbetaling duidelijk daalt. Voor kredietopeningen zien we sinds eind 2011 een forse toename van het percentage achterstallige kredietnemers: dat steeg van 3,32 % naar 5,06 %.

Grafiek 5 - Evolutie van het percentage achterstallige kredietnemers per soort contract (2007-2016)

Bron: Grafiek en berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

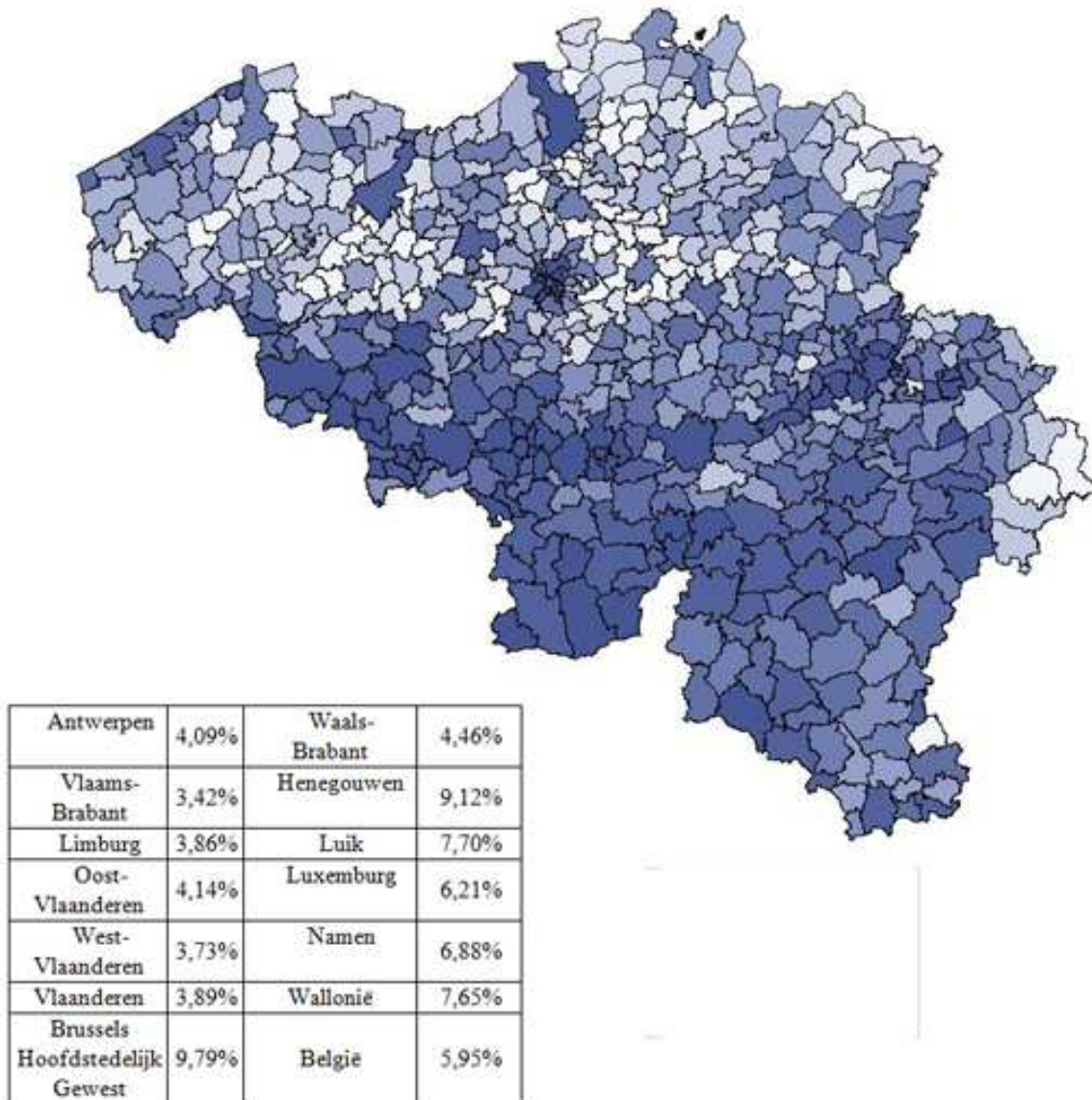
2.3 Sociodemografische kenmerken van achterstallige kredietnemers

Net zoals bij kredietverstrekkingen, onderzoeken we de sociodemografische kenmerken van personen die voor een of meer wanbetalingen met betrekking tot krediet in de CKP zijn geregistreerd. Wat zijn de zwaarst getroffen delen van het land? Bij welke leeftijdsgroepen komt deze soort financiële problemen het vaakst voor?

Kaart 2 hieronder toont dat het percentage geregistreerde kredietnemers voor minstens één wanbetaling aanzienlijk lager ligt in Vlaanderen (3,89 %) dan in Wallonië (7,65 %) en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (9,79 %).¹¹ We zien ook grote verschillen tussen de Belgische provincies. Met 9,12 % van de wanbetalers zijn de inwoners van de provincie Henegouwen veruit het meest getroffen door wanbetalingen met betrekking tot krediet. Vlaams-Brabant telt daarentegen slechts 3,42 % wanbetalers onder haar kredietnemers.

¹¹ Gegevens CKP van eind december 2016.

Kaart 2: Aandeel kredietnemers met een betalingsachterstand (eind 2016)

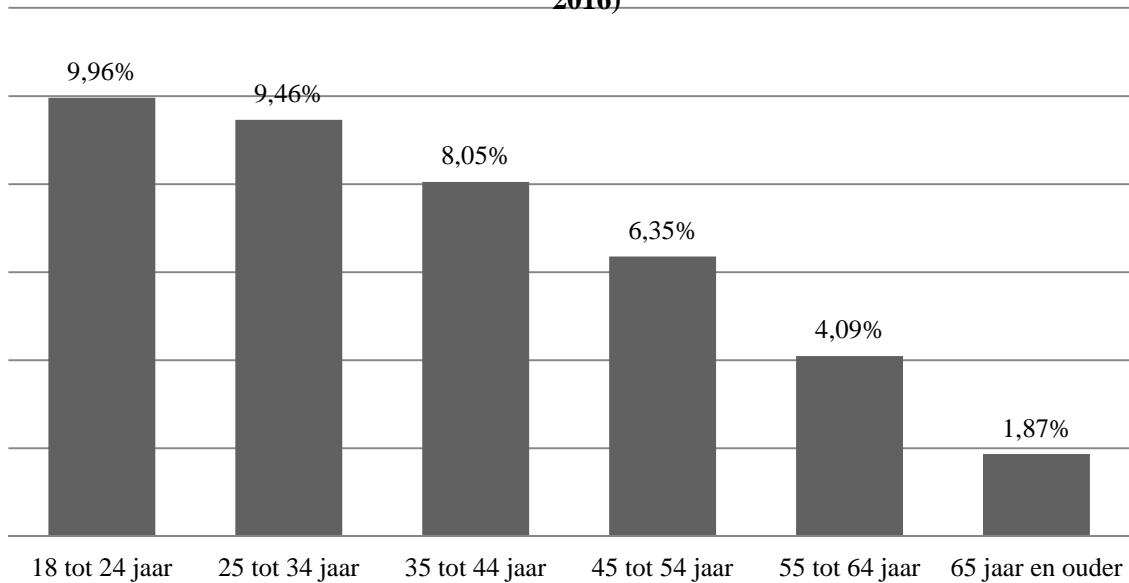

Bron: Kaart en berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Zijn er verschillen merkbaar in de wanbetalingen met betrekking tot krediet naargelang de leeftijd van de kredietnemers? Grafiek 6 laat toe om deze vraag bevestigend te beantwoorden door te illustreren dat het percentage wanbetalers daalt naarmate de leeftijd toeneemt. Van de kredietnemers die jonger zijn dan 35 jaar, heeft een aandeel van meer dan 9,50 % te maken met wanbetalingen. Dat percentage bedraagt nog slechts 6,35 % bij de kredietnemers tussen 45 en 54 jaar en 4,09 % bij de kredietnemers tussen 55 en 64 jaar.

Grafiek 6 - Percentage achterstallige kredietnemers naar leeftijd en indeling van de Belgische populatie tussen 18 en 64 jaar naar leeftijd (eind 2016)

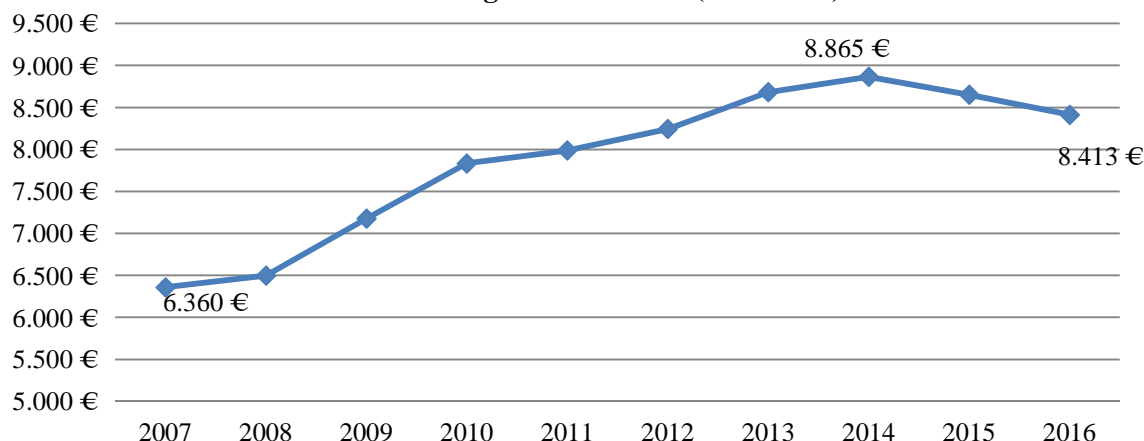

Bron: Grafiek en berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

2.4 Gemiddelde uitstaande schuld

Door het totaalbedrag van de onmiddellijk opeisbare sommen (opgegeven door de kredietverstrekkers) te delen door het aantal kredietnemers met minstens één achterstallig contract, bekomen we de gemiddelde uitstaande schuld per achterstallige kredietnemer. Eind 2016 gaf de CKP aan dat de totale uitstaande schuld iets meer dan 3,12 miljard euro bedroeg en dat er 370.701 achterstallige kredietnemers waren. Gemiddeld had iedere achterstallige kredietnemer die in de Centrale was geregistreerd, eind 2016 dus een uitstaande schuld van 8413 euro. Let wel: heel wat achterstallige kredietnemers hebben nog andere lopende schulden. Uit de CKP-gegevens blijkt dat eind 2016 van de kredietnemers die met slechts één achterstallig contract geregistreerd zijn, 38,2 % geregistreerd staan met andere kredietcontracten waarvoor geen betalingsachterstand bestaat. De vervaldata van die andere schulden moeten wel gerespecteerd worden als de kredietnemer voor die andere kredieten niet als wanbetaler wil beschouwd worden. De gemiddelde uitstaande schuld die hier wordt voorgesteld, moet hier dus opgevat worden als het gemiddelde van de onmiddellijk opeisbare schuldenlast die vaak slechts een deel uitmaakt van de totale schuldenlast van de betrokken personen.

De voorbije jaren is de uitstaande schuld fors toegenomen en heeft ze een heel hoog niveau bereikt in vergelijking met voor de crisis (zie grafiek 7). Tussen 2007 en 2014 steeg het gemiddelde bedrag van de uitstaande schuld van 6360 euro tot 8865 euro, ofwel een toename met 39,39 %. Deze zeer snelle ontwikkeling van de uitstaande schuld tijdens deze periode deed vermoeden dat de wanbetalingen wezen op situaties die voor de betrokken kredietnemers globaal genomen almaar moeilijker om te dragen werden. In 2015 zagen we een trendbreuk en die werd in 2016 bevestigd. Eind 2016 bedroeg de gemiddelde uitstaande schuld per kredietnemer 8413 euro, terwijl die in 2014 8865 euro bedroeg. De gemiddelde uitstaande schuld daalde op twee jaar dus met 5,10 %. Deze daling van de uitstaande schuld blijft laag in vergelijking met de stijging met 39,39 % die we tussen 2007 en 2014 zagen. Deze duidelijke ommekeer kan echter een voorbode zijn van een afname van de overmatige schuldenlast.

Grafiek 7 - ontwikkeling van de gemiddelde uitstaande schuld per achterstallige kredietnemer (2007-2016)

Bron: Grafiek en berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

De omvang van de uitstaande schuld en de ontwikkeling ervan gedurende de afgelopen jaren, schommelen naargelang het type onderzocht contract. Tabel 8 illustreert dat de daling van de gemiddelde uitstaande schuld met 2,77 % die we in 2016 zien, kan worden verklaard door de afname van de uitstaande schuld voor de drie vormen van consumentenkrediet. De specifieke ontwikkeling van het hypothecair krediet blijft echter in stijgende lijn gaan. Tussen 2008 en 2016 is de gemiddelde uitstaande schuld per achterstallige kredietnemer gestegen van 15.116 euro tot 31.261 euro, wat neerkomt op een toename met 106,81 % in 8 jaar en een gemiddelde jaarlijkse ontwikkeling van 13,35 %. Hoewel de ontwikkeling van de gemiddelde uitstaande schuld specifiek voor hypothecair krediet in 2016 nog steeds in stijgende lijn zit, valt die met 2,56 % duidelijk lager uit dan de ontwikkelingen die in de voorgaande jaren werden geregistreerd. Omdat de ontwikkeling van de uitstaande schuld bij consumentenkrediet minder snel gaat dan bij het hypothecair krediet, moeten we besluiten dat de omvang van de financiële problemen relatief sneller is toegenomen voor achterstallige hypothecaire kredietnemers. Hoewel hypothecair krediet tot een minder groot aantal achterstallige kredietnemers leidt (zie grafiek 2), zijn de wanbetalingen gelinkt aan dit type contract duidelijk groter in omvang dan voor consumentenkrediet.

Tabel 8 - Gemiddelde uitstaande schuld per achterstallige kredietnemer (ontwikkelingen per soort contract van 2008 tot 2016)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Alle soorten overeenkomsten	6 498 €	7 176 €	7 834 €	7 989 €	8 245 €	8 682 €	8 865 €	8 652 €	8 413 €
	2,17%	10,43%	9,17%	1,98%	3,20%	5,31%	2,11%	-2,40%	-2,77%
Lening op afbetaling	5 988 €	6 399 €	6 665 €	6 791 €	6 963 €	7 048 €	7 118 €	7 084 €	7 033 €
	2,48%	6,87%	4,16%	1,88%	2,54%	1,21%	0,99%	-0,48%	-0,72%
Verkoop op afbetaling	1 429 €	1 455 €	1 501 €	1 515 €	1 493 €	1 455 €	1 406 €	1 305 €	1 264 €
	-1,21%	1,82%	3,10%	0,93%	-1,45%	-2,52%	-3,37%	-7,18%	-3,13%
Kredietopening	2 169 €	2 267 €	2 390 €	2 486 €	2 500 €	2 399 €	2 302 €	2 156 €	2 054 €
	1,68%	4,51%	5,42%	4,02%	0,54%	-4,03%	-4,04%	-6,34%	-4,74%
Hypothecaire lening	15 116 €	17 889 €	21 232 €	21 858 €	23 362 €	27 014 €	28 823 €	30 480 €	31 261 €
	1,79%	18,34%	18,69%	2,95%	6,88%	15,63%	6,70%	5,75%	2,56%

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

We gaven al aan dat sommige gewesten van het land een relatief hoger aantal achterstallige kredietnemers tellen. Hoe zit het met het gemiddelde bedrag van de uitstaande schuld per achterstallige kredietnemer? Tabel 9 hierna illustreert dat hoewel wanbetalingen in Vlaanderen minder vaak voorkomen (zie tabel 7), de bedragen in kwestie in dit deel van het land veel groter zijn. Eind 2016 bedroeg de gemiddelde uitstaande Vlaamse schuld 9581 euro tegenover 8089 euro in het Waals Gewest en 8363 euro in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Net zoals in 2015, is de uitstaande schuld in de loop van 2016 in de drie gewesten van het land gedaald.

Tabel 9 - Gemiddelde uitstaande schuld per achterstallige kredietnemer (regionale ontwikkelingen van 2008 tot 2016)									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
België	6 498 €	7 176 €	7 834 €	7 989 €	8 245 €	8 682 €	8 865 €	8 652 €	8 413 €
	2,17%	10,43%	9,17%	1,98%	3,20%	5,31%	2,11%	-2,40%	-2,77%
Brussel- Hoofdstedelijk Gewest	6 365 €	7 376 €	8 074 €	8 197 €	8 105 €	8 729 €	8 896 €	8 672 €	8 363 €
	8,51%	15,88%	9,46%	1,52%	-1,11%	7,69%	1,91%	-2,51%	-3,57%
Vlaams Gewest	7 442 €	8 304 €	9 017 €	9 204 €	9 592 €	10 000 €	10 202 €	9 878 €	9 581 €
	4,19%	11,58%	8,59%	2,07%	4,21%	4,26%	2,02%	-3,17%	-3,00%
Waals Gewest	5 897 €	6 387 €	6 999 €	7 194 €	7 495 €	8 007 €	8 317 €	8 224 €	8 089 €
	-1,08%	8,32%	9,57%	2,79%	4,18%	6,83%	3,87%	-1,11%	-1,65%

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

2.5 Gegevens over collectieve schuldenregeling

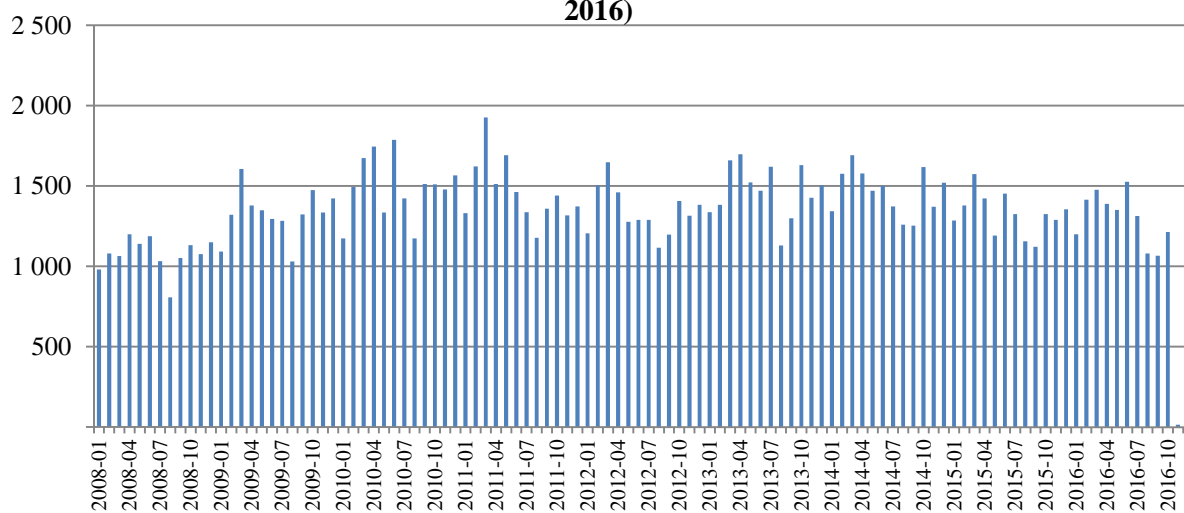
Particulieren met overmatige schuldenlast kunnen een aanvraag tot collectieve schuldenregeling indienen. Wanneer ze aan de bij wet vastgelegde voorwaarden voldoen, zal de rechter van de arbeidsrechtbank de aanvraag toelaatbaar verklaren, waarna die in de CKP wordt geregistreerd. Zodra de procedure van de collectieve schuldenregeling is opgestart, heeft ze een tweeledig doel: de persoon met een overmatige schuldenlast de mogelijkheid bieden om de schulden in de mate van het mogelijke af te lossen en toch een menswaardig bestaan te blijven leiden. Aangezien bepaalde gegevens in verband met de procedure van collectieve schuldenregeling bij de CKP worden geboekt, putten we daaruit een extra indicator om een beeld te vormen van de overmatige schuldenlast. Eind 2016 waren 97.569 Belgen verwikkeld in een procedure van collectieve schuldenregeling, wat neerkomt op iets meer dan 1 % van de meerderjarige Belgische populatie.

De ontwikkeling van het aantal nieuwe berichten van toelaatbaarheid dat elk jaar wordt geregistreerd (zie grafiek 7 hierna), geeft een indicatie van het aantal nieuwe gevallen van overmatige schuldenlast. Die variabele kan aan de economische conjunctuur onderhevig zijn. Een stijging van het aantal toelaatbaar verklaarde procedures tijdens een gegeven jaar, wijst op een toename van het aantal aanvragen. Het feit dat er meer naar deze procedure wordt teruggegrepen, kan dan weer gezien worden als een teken van toenemende financiële problemen bij huishoudens.

Uit grafiek 8 en tabel 10 hierna blijkt dat in 2009 en meer nog in 2010, het maandelijks gemiddelde van de nieuwe berichten van toelaatbaarheid tot collectieve schuldenregeling die bij de Centrale werden geregistreerd, is toegenomen. In de periode 2009-2014 werden er elke jaar gemiddeld 17.109 nieuwe procedures toelaatbaar verklaard door de rechters bij de arbeidshoven en -rechtbanken, wat 32,6 % meer was dan in 2008. In de loop van 2015 is het gemiddelde aantal nieuwe CSR-procedures aanzienlijk gedaald naar een gemiddelde van 15.877 nieuwe berichten. Het tempo waartegen nieuwe

berichten van toelaatbaarheid worden geregistreerd, benadert dat van 2009, maar ligt nog steeds hoger dan het registratietempo van voor de crisis. Deze lichte daling zou kunnen wijzen op een trendbreuk in de ontwikkeling van de overmatige schuldenlast. Bovendien zien we in 2016 opnieuw een daling van het aantal nieuwe berichten van toelaatbaarheid (-3,29 %). Voor alle duidelijkheid: we hadden al een lichte daling vastgesteld van de gemiddelde uitstaande schuld (grafiek 7), evenals een daling van het aantal achterstallige kredietnemers voor alle soorten contracten, behalve voor kredietopeningen (tabel 5). Wat de daling van het aantal nieuwe berichten van toelaatbaarheid betreft, is het echter niet uitgesloten dat een striktere toepassing van de toelaatbaarheidsregels heeft geleid tot een daling van het aantal toelaatbaar verklaarde nieuwe procedures in 2015, zoals we al in onze vorige analyse hadden besloten.¹² Het jaarlijkse aantal nieuwe procedures bedroeg echter 17.552 in 2014 en 15.877 in 2015, wat neerkomt op een daling van 9,54 %. Kunnen we stellen dat alleen de striktere toepassing in één jaar tijd tot een dergelijke grote daling heeft kunnen leiden? We durven dit te betwijfelen. Om een definitief oordeel te kunnen vellen, zouden we het aantal verzoekschriften moeten kennen dat jaarlijks bij de griffies van de arbeidsrechtbanken wordt ingediend om te bepalen of er in 2015 al dan niet minder aanvragen zijn geweest. Momenteel bestaan die statistieken niet. Er werd in 2016 hoe dan ook een nieuwe daling geregistreerd die de trendbreuk in de ontwikkeling bevestigt die al in 2015 werd waargenomen. Wanneer we in de komende maanden en jaren een dalend aantal nieuwe procedures blijven registreren, zullen we daaruit kunnen besluiten dat deze ontwikkelingen getuigen van een afname van de overmatige schuldenlast.

Grafiek 8 - Ontwikkeling van het aantal nieuwe berichten van toelaatbaarheid tot de procedure van collectieve schuldenregeling (2008-2016)

Bron: Grafiek en berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Tabel 10 - Ontwikkeling van het aantal nieuwe CSR-procedures dat elk jaar wordt geregistreerd (2008-2016)

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
12.900	15.910	17.868	17.551	16.093	17.678	17.552	15.877	15.355

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

¹² www.observatoire-credit.be, zie in Analyses en onderzoeken de tekst met als titel 'Evolutie van de gegevens over 2015 van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren: een forse stijging van de toegekende hypothecaire kredieten en een schuchtere ommekeer van de trend betreffende overmatige schuldenlast'.

3. Conclusies en nuancering

In de loop van 2016 is het aantal nieuwe consumentenkredietcontracten toegenomen voor producten op afbetaling (+11,74 %), terwijl het voor kredietopeningen daalt (-6,13 %). Wat hypothecair krediet betreft, is het aantal nieuwe contracten met 15,52 % gedaald. Uit onze analyses blijkt dat deze laatste ontwikkeling vooral kan verklaard worden door een daling van het aantal herfinancieringen dat desondanks toch hoog blijft in vergelijking met wat we in het verleden hebben gekend. De herfinancieringsgolf is dus minder groot, maar het fenomeen is nog niet helemaal verdwenen.

Wat de analyse van de financiële problemen van de huishoudens en de ontwikkeling van de overmatige schuldenlast betreft, stemmen bepaalde ontwikkelingen die uit de analyse van de gegevens van de Centrale naar voren komen, ons optimistisch. Net zoals in 2015 verdienen drie ontwikkelingen het om te worden onderstreept. Ze laten ons toe te hopen dat we de komende jaren minder en minder te maken zullen hebben met gevallen van overmatige schuldenlast:

(1) het aantal achterstallige kredietnemers is voor alle soorten krediet gedaald (-1,99 % voor leningen op afbetaling, -5,45 % voor verkopen op afbetaling en -2,26 % voor hypothecair krediet), behalve voor kredietopeningen (+4,97 %). We kwamen eind 2015 al tot dezelfde conclusie;

(2) de daling van de gemiddelde uitstaande schuld per achterstallige kredietnemer die we al in 2015 vaststelden, wordt in 2016 bevestigd (-2,40 %);

(3) net zoals in 2015 is het aantal geregistreerde nieuwe CSR-procedures in 2016 gedaald (14.317 nieuwe procedures in 2016 tegenover een jaargemiddelde van 16.042 tussen 2007 en 2014).

Deze ontwikkelingen kunnen natuurlijk gelinkt worden aan de relatief gunstige economische conjunctuur die we in 2015 en 2016 hebben gezien. Het economisch herstel heeft zich in 2016 doorgezet met een bbp-groei van ongeveer 1,3 % (1,5 % in 2015), terwijl de werkloosheidsgraad ten opzichte van 2015 daalde tot 7,8 % op het einde van het jaar (tegenover 8,8 % een jaar eerder). In de loop van 2016 lag de index van het consumentenvertrouwen hoger dan het sinds 1990 berekende lange-termijngemiddelde. Het economisch herstel lijkt dus gepaard te gaan met een voorzichtig sociaal herstel. Als dit zich doorzet, zou dit kunnen leiden tot een daling van de overmatige schuldenlast.

Deze optimistische conclusies over de ontwikkeling van de overmatige schuldenlast zijn natuurlijk gebaseerd op een trendbreuk in onze indicatoren die we sinds twee jaar vaststellen. Daarnaast blijft het aantal personen met financiële problemen hoog in vergelijking met wat we in 2007 kenden. Bovendien verslechteren de indicatoren van problematische schulden die verband houden met kredietopeningen, verder (een toename van het aantal wanbetalers met 4,97 % in 2016, terwijl hun aantal voor andere soorten contracten daalde). Uit onze analyse blijkt ook dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest veruit het meest kwetsbare gewest blijft in termen van overmatige schuldenlast (toename van het aantal wanbetalers met 2,50 %, tegenover 1,64 % in Vlaanderen en 0,04 % in Wallonië). Deze feiten doen ons vermoeden dat niet alle lagen van de populatie in dezelfde mate genieten van het huidige economische herstel.

Bijlagen

Tabel A1 - Evolutie van het aantal in de CKP geregistreerde kredietnemers met een betalingsachterstand - Waals Gewest										
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Evolutie 2008 - 2016
Alle soorten overeenkomsten	129 895	135 175	137 713	140 733	144 627	147 998	150 873	155 487	155 546	19,75%
	2,20%	5,10%	2,80%	3,30%	3,50%	2,33%	1,94%	3,06%	0,04%	
Lening op afbetaling	67 179	70 991	73 312	74 306	74 772	75 299	75 025	74 325	71 901	7,03%
	3,70%	7,00%	3,50%	1,60%	0,40%	0,70%	-0,36%	-0,93%	-3,26%	
Verkoop op afbetaling	22 604	22 841	23 087	23 411	22 928	22 316	21 687	21 203	20 179	-10,73%
	-1,90%	1,60%	2,00%	0,50%	-2,50%	-2,67%	-2,82%	-2,23%	-4,83%	
Kredietopening	67 632	70 584	72 539	74 970	80 921	85 211	90 094	97 851	100 717	48,92%
	2,30%	5,70%	4,80%	5,80%	10,30%	5,30%	5,73%	8,61%	2,93%	
Hypothecaire lening	17 288	18 001	18 105	18 948	19 617	20 475	21 432	21 206	20 659	19,50%
	0,70%	4,50%	1,80%	3,20%	3,70%	4,37%	4,67%	-1,05%	-2,58%	

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Tabel A2 - Evolutie van het aantal in de CKP geregistreerde kredietnemers met een betalingsachterstand - Brussels Hoofdstedelijk Gewest										
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Evolutie 2008 - 2016
Alle soorten overeenkomsten	110 258	116 284	119 619	124 066	127 732	130 848	132 962	137 195	139 441	26,47%
	2,20%	5,10%	2,80%	3,30%	3,50%	2,44%	1,62%	3,18%	1,64%	
Lening op afbetaling	65 108	69 985	72 231	73 563	73 835	74 241	73 447	71 905	70 922	8,93%
	3,70%	7,00%	3,50%	1,60%	0,40%	0,55%	-1,07%	-2,10%	-1,37%	
Verkoop op afbetaling	10 785	10 936	11 391	11 374	10 985	10 504	9 867	9 194	8 592	-20,33%
	-1,90%	1,60%	2,00%	0,50%	-2,50%	-4,38%	-6,06%	-6,82%	-6,55%	
Kredietopening	50 184	53 428	56 528	60 549	66 887	71 457	76 011	83 526	87 768	74,89%
	2,30%	5,70%	4,80%	5,80%	10,30%	6,83%	6,37%	9,89%	5,08%	
Hypothecaire lening	15 864	16 492	16 722	16 965	17 670	18 359	18 768	18 425	17 682	11,46%
	0,70%	4,50%	1,80%	3,20%	3,70%	3,90%	2,23%	-1,83%	-4,03%	

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

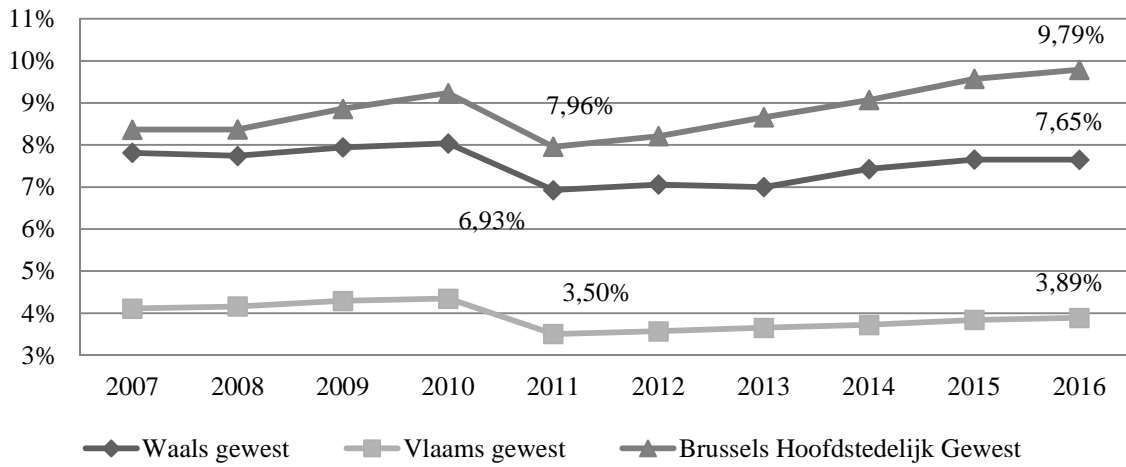
Tabel A3 - Evolutie van het aantal in de CKP geregistreerde kredietnemers met een betalingsachterstand - Brussels Hoofdstedelijk Gewest										
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Evolutie 2008 - 2016
Alle soorten overeenkomsten	34 917	37 918	40 070	42 071	43 969	46 231	47 692	50 476	51 736	48,17%
	2,20%	5,10%	2,80%	3,30%	3,50%	5,14%	3,16%	5,84%	2,50%	
Lening op afbetaling	18 415	20 414	21 441	21 675	21 710	21 900	21 740	21 555	21 058	14,35%
	3,70%	7,00%	3,50%	1,60%	0,40%	0,88%	-0,73%	-0,85%	-2,31%	
Verkoop op afbetaling	5 530	5 843	5 931	5 866	5 727	5 479	5 179	4 886	4 537	-17,96%
	-1,90%	1,60%	2,00%	0,50%	-2,50%	-4,33%	-5,48%	-5,66%	-7,14%	
Kredietopening	18 850	20 470	22 217	24 220	27 102	29 665	31 683	35 281	37 204	97,37%
	2,30%	5,70%	4,80%	5,80%	10,30%	9,46%	6,80%	11,36%	5,45%	
Hypothecaire lening	2 514	2 774	3 045	3 147	3 165	3 496	3 668	3 712	3 765	49,76%
	0,70%	4,50%	1,80%	3,20%	3,70%	10,46%	4,92%	1,20%	1,43%	

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Tabel A4 - Verschillen tussen de gewesten in termen van problematische schulden (percentage achterstallige kredietnemers eind 2016; alle contracten)			
<i>Provincie Antwerpen</i>	4,09%	<i>Provincie Waals-Brabant</i>	4,46%
<i>Provincie Vlaams-Brabant</i>	3,42%	<i>Provincie Henegouwen</i>	9,12%
<i>Provincie Limburg</i>	3,86%	<i>Provincie Luik</i>	7,70%
<i>Provincie Oost-Vlaanderen</i>	4,14%	<i>Provincie Luxemburg</i>	6,21%
<i>Provincie West-Vlaanderen</i>	3,73%	<i>Provincie Namen</i>	6,88%
Vlaams Gewest	3,89%	Waals Gewest	7,65%
Brussel-Hoofdstedelijk Gewest	9,79%	België	5,95%

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

**Tabel A5 - Aandeel kredietnemers met een betalingsachterstand
(regionale evoluties in %)**

Bron: Grafiek en berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)